Herta Müller Kitabı

Editörler

Ali Osman Öztürk – Umut Balcı

Paradigma Akademi

Herta Müller Kitabı

Editörler

Ali Osman Öztürk – Umut Balcı

ISBN: 978-625-8240-49-8

Paradigma Akademi Yayınları
Sertifika No: 69606

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Sorumlusu
Nevin SUR

Kapak
Himmet AKSOY

Kapak Resmi: Herta Müller
(Von Jindřich Nosek (NoJin) - Eigenes Werk, CC BY-SA 4.0,
File:Herta Müller (2019).jpg - Wikimedia Commons)

Matbaa
Bulut Dijital Matbaa LTD. ŞTİ.
Sertifika No: 48120

Kitapta yer alan makalelerin fikri sorumluluğu ilgili yazar/lar/a ait olup
editörlerin görüşü olarak değerlendirilemez.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Kasım 2022
Paradigma Akademi

EDEBİYATTA BATIL İNANÇ: HERTA MÜLLER ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Tahir BALCI
Çukurova Üniversitesi

Giriş

İnanç öylesine güçlü toplumsal bir mekanizmadır ki, onu eğitimde, adalette, sağlıkta, beslenmede, kısacası yaşamın her sahasında müşahede ederiz (Yıldırım [Aksöz], 2013). İnançların önemli bir parçasını "butlan" oluşturur. Butlandan tamamen arınmış bir kültür ve inanç biçimi olduğunu söylemek mümkün değildir. Batıl inançlar geçmişten günümüze kadar her toplumda kültürel özelliklere bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkan bir olgudur. Günay'a göre (2002) ise batıl inançlar farklı coğrafyaların psiko-sosyal yansımalarıdır. Sosyal ve psikolojik bir olgu olmaları bu inançların bilimsel inceleme ve araştırmalarını ve konuyla ilgili genel geçer bir söylemin ortaya konmasını zorlaştırmaktadır. Ayten ve Köse'ye göre (2009: 49) batıl inanç ve davranış kavramının genel kabul gören bir tarifi yoktur. Çünkü birilerinin tuhaf gördüğü ve bâtıl olarak değerlendirdiklerini, bir başkaları normal olgular ve alışılmış durumlar olarak görebilmektedir. Bu ifadeye rağmen bu noktada batıl inanç kavramını farklı açılardan ele alıp tanımlamakta fayda görüyoruz.

Batıl sözcüğü "boşa gitmek, temelsiz ve devamsız olmak" anlamındaki *butlân* kökünden türemiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de otuz altı defa tekrarlanan bu sözcük *yalan, boşa çıkan amel, çirkin, faydasız*

ve gayesiz iş, hakkın zıddı, gerçek bilgiye dayanmayan delil gibi birbirinden farklı anlamlarda kullanılmıştır[1]. Bu farklı tanımlamaların hepsinin özünde gerçeklik payı olmayan, mantıksal temele dayanmayan anlamı yatmaktadır. Webster[2] sayfasında *bilgisizlikten kaynaklanan inanç veya alışkanlık, bilinmezliğin korkusu, büyüye veya şansa inanmak veya nedenin yanlış yorumlanması* şeklinde bir tanımlama yapılmış, burada batıl inançların bilgisizlik, korku, alışkanlık veya yanlış yorumlama kökenli oldukları dile getirilmiştir. Türk Dil Kurumu (TDK) ise kavramı "boş inanç" olarak görmektedir. *Kaynakları bilimsel ve dinî temele dayanmayan, dar, biçimci inanma, boş inanç*[3] şeklinde bir tanımlama yapan TDK sözlüğünde vurgu noktası batıl inançların ne bilimsel ne de dini bir temelinin olmadığı üzerinedir.

Warren (1934: 1, akt, Özgüven, 2012: 61) batıl inançları, bilimsel açıdan yanlışlığı ispatlanmış olsa bile doğadaki olayları doğaüstü güçlere mal etme eğilimi olarak açıklamaktadır. Doğal olaylar insan gücünün çok üstünde oldukları için insanlar onları hayal gücü, korku ve özlem karışımıyla belirli bir güce mal etme eğilimindedirler. Bu durum batıl inançların da zamanla ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Saenko'ya göre (2005, akt. Ayten ve Köse, 2009: 50) bâtıl inançlar üç farklı boyutta ortaya çıkabilmektedir, bunlar:

- Duygusal boyut: korku, endişe, öfke, heyecan, sevinç, sürpriz ve merak gibi durumlarla bağlantılı olanlar.
- Bilişsel boyut: algılama, düşünme, hayal etme, hafıza ve dikkat gibi süreçlerle bağlantılı olanlar.
- Davranışsal boyut: ritüeller ve sembolik davranışlarla bağlantılı olanlar.

[1] Tanım *İslam Ansiklopedisi Sözlüğü'*nün https://islamansiklopedisi.org.tr/batil adresli online sitesinden alınmıştır. Erişim tarihi: 24.05.2022

[2] https://www.merriam-webster.com/dictionary/superstition sayfasından alınmıştır. Erişim tarihi: 24.05.2022

[3] https://sozluk.gov.tr/ sayfasından alınmıştır. Erişim tarihi: 24.05.2022

Johada (1970, akt, Ayten ve Köse, 2009: 51) ise bâtıl inanç ve davranışları içerik açısından dört grupta toplamaktadır, bunlar;

- Bireyin hayatındaki önemli olaylarla ilgili bâtıl inançlar: İnsanın göbek kordonunun gömüldüğü yerde yaşayacağı inancı gibi.
- Günlük işlerle ilgili bâtıl inançlar: Belirli günlerde belirli işlerin yapılmasının uğur ya da uğursuzluk getireceğine inanılması: İki bayram arası nikâh yapmanın uğursuzluk getireceği inancını burada örnek olarak verebiliriz.
- Hayvanlarla ilgili bâtıl inançlar: Baykuşun ötüşünün ölüm haberi getireceği, kara kedi görmenin bela getireceği inancı gibi.
- Din alanındaki bâtıl inançlar: Gayb bilgisi, ölülerden medet ummak ve cinlerle ilgili bâtıl inançlar bu gruba girmektedir.

Batıl inançların temel nedenleri

Bilgisizlik: İlkel insanlar olayları kontrol edemedikleri ve gerçek sebepleri bilemedikleri için, doğadaki nesnelere gizem ve güç atfetmiş, büyü, sihir vb. bâtıl inançlara başvurmuşlardır.

Gelecek merakı: Bâtıl inançlar, geleceği görme ve muhtemel sıkıntıları tahmin etme arzusunu tatmin eder.

Korku: Birey stresli anlarında kontrol duygusunu kaybeder. Böyle bir durumda kontrol duygusunu tekrar kazanmak için bâtıl inanç ve davranışlara başvurabilir.

Çaresizlik: Bir felaketle karşılaşan kişi, gerçek çözümlerin zor olduğunu düşünmesi halinde suni çözümler üretir ve bu çözümlerin kendisine fayda vereceğine inanır. Bu anlamda, türbelerde çaresizlikten kaynaklanan bâtıl inanç ve davranışların pek çok örneği görülmektedir

Güvenlik ihtiyacı: İnsan her zaman güvenli bir ortam arzusundadır. Bu arzu onu belki de farkında olmadan bâtıl inanç ve davranışlara yönlendirebilir.

Başarı isteği: Kişi zaman zaman daha iyi bir gelecek arzusu, daha fazla maddi kazanç ve sosyal yaşamda daha başarılı olma gibi talepler için bâtıl inanç ve davranışlara yönelmektedir.

Belirsizlik: Geleceğe yönelik kaygının çok yoğun olduğu durumlarda, insan gelecekle ilgili hiçbir şey bilmemektense, hangi kötü durumla karşılaşacağını bilmeyi tercih eder. Belirsizlik halinden kurtulmak için de bâtıl inançlara yönelebilir

Uyum: Başkalarına uyum sağlamak için bâtıl inançlara yönelebilir

Sorumluluğu devretme: Bâtıl inançlar aynı zamanda kişinin sorumluluğu dış güçlere atfetme eğilimidir (Ayten ve Köse, 2009: 54 vd. derlenmiştir).

Kültür ve Batıl İnanç İlişkisi

Her toplumun kendine özgü ve diğer toplumlardan ayrışan batıl inançları vardır. Bu durum toplumların farklı kültürel özelliklere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin bir toplumda olumlu bir özelliğe sahip olan canlı veya cansız bir varlık başka bir toplumda olumsuz bir değere sahip olabilmektedir. Batıl inançların kültürel boyutuna vurgu yapan Sinanoğlu (2012: 240) da bu inançların kültürel bir miras olarak günümüze kadar geldiklerini dile getirmektedir. Bu inançların geçmişten günümüze kadar gelmesi Dalyan'a göre (2011: 90) bunların doğruluğuna sorgulamadan içten bir şekilde inanılmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla bunlar zamanla insanların yaşantısına yön verdiği gibi duygularını da olumlu veya olumsuz olarak beslemektedir. Sinanoğlu ise (2012) bazı kültürlerde bu olumsuz etkinin çok daha büyük oranlarda ortaya çıktığı, batıl inançlar üzerinden bir kısım art niyetli kimselerin toplumda onarılmaz sorunlara neden olduklarını dile getirmektedir.

Alman Batıl İnançları

Tüm toplumlarda olduğu gibi Almanların da olumlu veya olumsuz pek çok batıl inanca sahip oldukları görülmektedir. Statistica şirketi aracılığıyla 2021 yılında yapılan Yougov anketi Almanların batıl inanç durumlarını ölçmektedir[4]. Anket 03.05. Mayıs 2021 tarihleri arasında on sekiz yaş üstü 2041 katılımcıyla online gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın verilerine göre Almanların yaklaşık üçte birinin batıl inanca sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Alman kadınların (%39) erkeklere oranla (%21) daha fazla batıl inanca sahip oldukları, katılımcıların %49'nun olumsuz batıl inançlara, %28'nin olumlu batıl inançlara sahip olup kalanların kararsız oldukları tespit edilmiştir. Yine aynı araştırmanın sonuçlarına göre batıl inanca sahip olan Almanların %52'si dört yapraklı yoncanın uğur getirdiğine, %50'si tahtaya vurmanın uğursuzluğu def ettiğine, %46'sı bir feniğin uğur getirdiğine, %39'u 13 rakamının uğursuz olduğuna, %36'sı kırık aynanın, %35'i erken doğum günü kutlamanın ve %35'si kara kedinin uğursuzluk getirdiğine inanmaktadır.

Almanların batıl inanç yaklaşımlarına dair kaleme alınan detaylı çalışmalardan biri de Keleş'in (2017) çalışmasıdır. Keleş ünlü Alman yazar *Theodor Storm* örneğinde Alman batıl inançlarının tarihçesini irdelemiş, bu batıl inançların çok eski zamanlara, ilkel toplumlara kadar geriye gittiğini, konuyla ilgili Tacitus'un *Germania* adlı eserinde de detaylı bilgiler yer aldığını dile getirmiştir (2017: 4 vd.). Ayrıca Keleş (age.) Alman batıl inançlarını zaman ile ilgili batıl inançlar (*Pazartesi nasıl başlarsa hafta öyle biter; salı düğün, yeni işe başlama, mahkeme ve sözleşme vb. işler için uğurludur vs*.), doğa ile ilgili batıl inançlar (*Dolunayda doğan vampir veya cadı olur; dolunayda ve artan ay günleri yapılan işler bereketli olur; azalan*

[4] Anket formu, veri ve sonuçlarına https://yougov.de/news/2021/08/12/fast-jeder-dritte-deutsche-bezeichnet-sich-als-abe/ adresinden ulaşılmıştır. Erişim tarihi: 26.05.2022

ayda bunun tam tersi olur, buna göre çocuklar artan ayda sütten kesilir vs), nesnelerle ilgili batıl inançlar (*Akik taşı şimşek çarpması, zehir ve büyüden korur, gizli hastalıkları ortaya çıkarır, yılan ısırığından korur ve göz kuvvetlenmesine yarar*), bitkilerle ilgili batıl inançlar (*Güneşgülü, selamotu, dereotu, eşekdikeni (kengel) cadılara karşı korur; meşe kovuğundan sürünerek geçen felçli düzelir, beş yapraklı yonca ve meşe yaprakları her zarardan korur, şahtereotu taşıyan kız kocası olacak erkekle tanışır vs*.), insan ile ilgili batıl inançlar (*yatakta kendini çimdikleyen gece cadı ve karabasandan kurtarır; karşı cinsten benzerini gören şans, hemcinsinden gören sıkıntı yaşar*), hayvanlarla ilgili batıl inançlar (*Kartal tüyü şapkaya takılırsa görme kuvveti artar, o kişiye kartal cesareti gelir; kartal gözü yenirse göz keskinleşir; dili göğüste taşınsa dağa çıkarken nefes kesilmez ve derisi mide üstünde taşınsa hazımsızlık olmaz*), sayılarla ilgili batıl inançlar (*1 sayısı birliğin sembolüdür; 2 sayısı ikiliğin ve çekişmenin sembolüdür ve kötü sayıdır*) şeklinde bir sınıflandırma da yapmış ve birçok örnek sunmuştur.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Almanların en çok yansıttıkları batıl inançları aşağıda olumsuz ve olumlu olmak üzere iki gurupta ele almakta fayda vardır[5].

1. Olumsuz Batıl İnançlar

Almanların batıl inançlarına dair yapılan detaylı araştırma sonucunda Almanların olumsuz batıl inançlarının olumlulara göre çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Örnekleyecek olursak Almanlarda Orta çağ büyücülerinin siyah hayvanlara ilgi duymasından kaynaklı olan *kare kedi uğursuzluk getirir* batıl inancı yaygındır. Bu batıl inanç Türklerde başta olmak üzere birçok toplumda olmasına rağmen

[5] Listelenen batıl inançlar Dieter Harmening'in *Wörterbuch des Aberglaubens* (2009) ve Hanns Bächtold-Stäubli'nin *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* (1927-1942) adlı eserlerinden alınıp yazar tarafından Türkçeye çevrilerek çalışmaya eklenmiştir.

de *bir baca temizleyicisi ile karşılaşmanın şans getireceği* inancıdır. Almanya'da siyah üniformalı ve sihirbaz şapkalarını anımsatan şapkalarıyla bisiklet üstünde ev ev gezen baca temizleyicileri toplumun saygınlığını kazanan ve ciddi anlamda saygı duyulan insanlardır. Bir baca temizleyicisinin şans getirmesi için onu bisiklet üstünde görmek gerekir. Eğer hemen akabinde bir de kel biriyle karşılaşılırsa, o zaman tutulan dileğin kesinlikle gerçekleşeceği inancı yaygındır.

Aşk yemini olarak köprüye asma kilit takmak (Münih / Thalkirchner Brücke ve Köln Hohenzollernbrücke) aşkın ölümsüzleşeceğine yönelik bir inançtır. Tren yolu ve yaya yolu da içeren 400 metre uzunluğundaki *Köln Hohenzollernbrücke*'nin korkuluklarına günümüzde yaklaşık 40000 asma kilit takılmıştır ve bu sayı her gün artmaktadır. 24 ton ağırlığında olan köprünün kendi ağırlığı kadar (20 ton) asma kilit asılıdır. Köln yerel idaresi köprüye zarar vermeleri ihtimaline karşılık kilitleri kaldırmak istemiş, fakat halktan gelen tepkiler üzerine kararından dönmüştür[6]. Almaların olumlu batıl inançlarına birkaç örnek daha verecek olursak: *Kambura dokunmak şans getirir, at nalı şans getirir, çatıya leyleğin yuva yapması şans getirir* şeklinde sıralanabilir. Neredeyse tüm toplumlarda yer alan *kayan bir yıldız görünce dilek tutmak* Almanlarda da görülen bir batıl inançtır.

Çalışmanın Amaç ve Yöntemi

Batıl inançlar, çalışmanın başında da vurgulandığı gibi, tüm toplumlarda görülen, insanlar üzerinde olumlu (psikolojik rahatlık) ve olumsuz (depresyon) etkileri görülen inançlardır. Benzer batıl

[6] Köln *Hohonzollernbrücke* ile ilgili bilgiler https://liebesschloss24.de/blogs/news/liebesschlosser-in-koln-an-der-hohenzollernbrucke#:~:text=An%20der%20Hohenzollernbr%C3%BCcke%20sind%20bis,auch%20f%C3%BCr%20schwere%20Z%C3%BCge%20geeignet. Sayfasından alınmıştır. Erişim tarihi: 01.06.2022

inançlar farklı toplumlarda görülebildiği gibi, bazı toplumlara özgü öz kültürel batıl inançlar da mevcuttur. Batıl inançların yazarların eserlerine de yani edebiyata da yansıdığı, edebi eserlerde olay vurgusu ve heyecanının bazen batıl inançlar üzerinden yapıldığı görülmektedir. Bundan dolayı bu çalışmamızda 2009 Nobel Edebiyat Ödülünü alan Rumen asıllı Alman yazar Herta Müller'in batıl inanç yaklaşımı *Yürekteki Hayvan* adlı eseri örnekleminde irdelenecektir. Müller'in kullandığı batıl inançların Alman batıl inançları mı, yoksa Rumen kültüründen alıp Almancalaştırdığı inançlar mı olduğu da irdelenecektir. Çalışmamızın önceki bölümünde Alman batıl inançlarına yer vermemizin de sebebi Rumen-Alman batıl inançlarını daha kolay karşılaştırabilmektir. Ayrıca batıl inanç kullanımının yazarın biçemsel özelliğini ne şekilde etkilediği de araştırmanın bir diğer çıkış noktasıdır.

Çalışmanın yöntemi doküman analizidir. Doküman analizi basılı veya elektronik her türlü yazılı belgenin içeriğini sistematik olarak analiz etmek için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Tarama yöntemiyle elde edilecek olan veriler ampirik bilgi geliştirmek için teker teker analiz edilip yorumlanacaktır (Corbin / Strauss, 2008, akt. Kıral, 2020: 173).

Herta Müller ve Batıl İnanç

Herta Müller Rumen asıllı Alman bir yazardır. 2009 Nobel Edebiyat Ödülünü alan Müller'in hayatı, edebi kişiliği, romancılığı ve üslubuna dair geçmiş yıllarda çalışmalar yapıldığı için (bkz: Aktürk / Kıran Elkoca, 2018; Dağabakan, 2018; Gürsoy, 2013; Albayrak / Öztürk, 2019, Öztürk / Balcı, 2005, 2006, 2015, 2016, Kaplan, 2021, Bolattekin, 2020) burada bu gibi tekrar bilgilere yer verilmeyecek, onun sadece batıl inanç yaklaşımları irdelenecektir.

Herta Müller Romanya'nın Banat bölgesinde Rumen kültürüyle büyümüş, bu kültürün tüm özelliklerini edinmiştir. Her toplum ve kültürde olduğu gibi Rumen kültüründe de ciddi bir batıl inanç inancı

vardır. Bu durum Müller'in eserlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Fakat Müller'le yapılan bir söyleşide de (Müller ve Müller, 1997: 469) Herta Müller batıl inançlara yaklaşımını şu şekilde açıklamaktadır:

> *Batıl inanç kilise tarafından kabul görmeyen, bazen kilise tarafından cezalandırılan bir yaklaşım şeklidir. Batıl inanç spontan gelişen bir durumdur, duygusaldır ve sürekli değişim içindedir. Yani canlı bir şeydir. İnancın içinde olması mümkün olmayan bir şeydir…… Ben batıl inançları olan biri değilim, ama yıllar içinde tabi ki batıl inancın ne olduğunu öğrendim. Özellikle çocukken batıl inançların sıkça yaşandığı bir dünyada yaşamayı deneyimledim. Çocukken kara kedi görünce arkamı dönerdim ya da karşı kaldırıma geçerdim. Bugün öyle şeyler yapmıyorum tabi, ama geçmiş de aklımdan gitmiyor*.

Bu ifadelerinde Müller çocukluğunu geçirdiği Banat bölgesinde halkın yoğun bir batıl inanca sahip olduğunu, onun da böyle bir ortamda batıl inançların etkisinde kalarak yaşadığını kara kedi örneği üzerinden anlatmıştır.

Öztürk / Balcı'nın çalışmasında (2006) Herta Müller ile Emine Sevgi Özdamar dilsel yaklaşımları açısından karşılaştırılmış, bu çalışmada Müller'in 1986'da yayımlanan Der *Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt [İnsan bu dünyada büyük bir tavus kuşudur]* adlı romanında yer alan batıl inançlar bir bölümde ele alınmıştır. Örneğin Öztürk / Balcı'ya göre (2006: 41) eserin başlıca hurafe inancı, baykuş eksenlidir: *Baykuş dama konarsa, cenaze olur. Yağmurlu bir cenaze ile birlikte baykuş adeta felçli gibi olur, o gece ayı göremezse uçamaz ve mahvolur. Baykuş ve sular rahat durmaz, biri mahvolursa başka bir baykuş köye gelir. Aptal ve genç bir baykuş gelirse, nereye konacağını bilemeden, tüm damlara konar, yine genç insanlar ölebilir, tıpkı bir savaşta olduğu gibi. Baykuş köyden uzakta eğlense*

de, yarın gelir ölümü telafi eder, gözlerini kızıl kuşburnu ile kızartır, dikenli tellere yakın uçarak ölüm diler. Baykuş ile ilgili batıl inançların yanı sıra ayrıca *beddua, mezarlık bitkilerini yiyip içmek, horozların kötü bir sesle ötmesi* gibi birçok boş inanca eserde yer verilmiştir. Bunlardan bir kısmı deyimlerle birlikte dile gelir: *Yaşlılığında yüzü çiçek açan, parlayan kişinin ölümü yakındır. Cenaze esnasında bulutlar yırtılmış gibi yağmur yağar. Eskiler, tabutuna yağmur yağanın iyi insan olduğunu söylerler. Windisch dua için kiliseye gider, kapısı kapalıdır, bunun kötüye işaret olduğunu düşünür. Beyaz olan hassastır. Kör bir horoz, zamanı bilemez, yanlış zamanda ötebilir. Yazın ağaçlar kurursa, kış sert olur. Çok yağmurdan sonra meyveye kurt vurur. Bir başlayınca gerisi kendiliğinden gelir. Eklemlerde ağrı olursa yağmur yağar. Başlangıç zordur. Rujlu dudak, dedikodu sebebidir. Yonca yaprağı uğurdur. Erkekler acı çekince içerler, içtikleri için de acı çekerler. Kadının aklı kısadır. Beyninden diline yetişmez. Yağmur yağmayınca mezar oturmaz. Çingene şans getirir. Ayna kırılınca uğursuzluk demektir*. Görüldüğü gibi Öztürk / Balcı *Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt* adlı romanda birçok batıl inanç örneği tespit etmiş ve onları yorumlamışlardır.

Yürekteki Hayvan adlı eserdeki batıl inançlar irdelenecek olursa; *Yaprak pireleri çocukları küçük gösterir, dört yaşındaki çocuk üç yaşında, üç yaşındaki çocuk bir yaşında görünür* (s.14) şeklinde bir batıl inanç söz konusudur. Burada belki de çocukların zararlı bitkilerden, ekinlerden veya haşerelerden uzak durmaları için kullanılan ve onları korkutmaya yönelik bir inanç söz konusudur. *Ham erikler yeme. Çekirdek henüz yumuşaksa, ölüm ağzında demektir. Hiç çaresi yok ölürsün. Ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur* (s. 20) ifadesinde de meyvelerin olgunlaşmadan yenmesini engellemek için kullanılan bir yaklaşım vardır. *Yere düşen bir dişe düğmeymiş gibi gülerlerdi. Aralarından birisi eğilip dişi yerden alır, sonra da bardağının içine atardı. Şans getirdiği için diş bardaktan bardağa dolaşırdı. Herkes onu isterdi* (s. 32). Burada yere düşen bir

dişin uğur getireceği inancından hareketle dişin bardaktan bardağa dolaştırılması ve içinde diş olan o bardaklardan su içilmesi tarif edilmiştir. Eserde tespit edilen diğer batıl inançlar şu şekildedir:

- Yeşil giymeyeni orman gömer, der babam (s. 43).
- Kar sadece iyi insanlar öldüğünde yağar derler (s. 59).
- Yaşlılar ebegümeci tohumlarına Tanrı bağışı diyorlardı. Onu zihin açıklığı verdiğini söylüyorlardı (s. 75).
- Çalar saat olmadan sabah olmaz, diyor anne (s. 93).
- Rüyada karınca görmek tespih anlamına gelir, derler (s. 111).
- Temiz giyinen biri, öbür dünyaya pis gitmez (s. 117, 144 ve 194).
- İnsan yalan söylese yemek yiyemez, diye düşündüm (s. 143).
- Macaristan'da uzun burunlu bir cüce var, dedi. Kurulunca kafasını sağa sola oynatıyor. Burnunun durduğu yöne doğru gidersen, şansın yaver gidiyormuş (s. 162).
- Ölüyü yakınları yıkamaz, bunu başkası yapması gerekir, yoksa ötekiler de ölür, dedi (s. 194).

Sonuç

Batıl inançların öncelikli olarak tanımlandığı, sonra da detaylı olarak ele alındığı bu çalışmada Almanların olumlu ve olumsuz batıl inançlarına yer verilmiş, Alman kültüründe en çok karşılaşılan batıl inançlar irdelenmiştir.

Herta Müller'in eserlerinde batıl inanç kullanımı Yürekteki Hayvan adlı eser örnekleminde ele alınmıştır. Buna göre Müller eserlerinde ve anlatımında;

- Yoğun bir batıl inanç kullanımı tercih etmektedir. Bu durum *Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt* adlı eserde de kendini göstermiştir.

- Kullanılan batıl inançlar ağırlıklı olarak ölüm odaklıdır: *Kar sadece iyi insanlar öldüğünde yağar derler. Ölüyü yakınları yıkamaz, bunu başkası yapması gerekir, yoksa ötekiler de ölür, dedi. Ham erikler yeme. Çekirdek henüz yumuşaksa, ölüm ağzında demektir. Hiç çaresi yok ölürsün. Ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur. Yaşlılığında yüzü çiçek açan, parlayan kişinin ölümü yakındır. Eskiler, tabutuna yağmur yağanın iyi insan olduğunu söylerler. Cenaze esnasında bulutlar yırtılmış gibi yağmur yağar.* Ölüm ise en çok baykuş sembolü üzerinden ele alınmıştır.
- Eserlerde nerdeyse evrensel nitelik kazanan batıl inançların (*kara kedi görmek uğursuzluk getirir, aynanın kırılması uğursuzluktur vs*.) yanı sıra Alman kültüründe de karşımıza hiç çıkamayan (*Yeşil giymeyeni orman gömer, der babam. Yaşlılar ebegümeci tohumlarına Tanrı bağışı diyorlardı. Onu zihin açıklığı verdiğini söylüyorlardı. Çalar saat olmadan sabah olmaz, diyor anne. Temiz giyinen biri, öbür dünyaya pis gitmez. Ölüyü yakınları yıkamaz, bunu başkası yapması gerekir, yoksa ötekiler de ölür, dedi. Yaprak pireleri çocukları küçük gösterir, dört yaşındaki çocuk üç yaşında, üç yaşındaki çocuk bir yaşında görünür. Ham erikler yeme. Çekirdek henüz yumuşaksa, ölüm ağzında demektir. Hiç çaresi yok ölürsün. Ateşler içinde yüreğin yanıp kül olur)* ve yüksek muhtemel Rumen kültürünün bir yansıması olan batıl inançlar da tespit edilmiştir.
- Rumen kültürü odaklı batıl inançların büyük bir kısmı Almancalaştırılmıştır. Dolayısıyla anlamlandırılması zorlaşmaktadır.
- Kullanılan batıl inançların büyük bir kısmı çocuk ve korku odaklıdır. Çocuklar, batıl inançlar aracılığıyla korkutularak onların bazı davranışlarının önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Kaynakça

Ayhan İ. / Yarar, F. (2005). Bâtıl İnançların Psikolojisi, *Pivolka*, 4(17), s. 16-18

Aktürk, E. / Kıran Elkoca, G. (2018). Herta Müller'in "Yürekteki Hayvan" Adlı Romanında Politik Baskı ve Korkunun Anlatımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(68), s. 300-311.

Albayrak, K. / Öztürk, A. O. (2019). Werteorientierung bei HertaMüller am Beispiel des Filmes *Reise der Hoffnung* von Xavier Koller. *Studien zur deutschen Sprache und Literatur,* 1(41), s. 107-121.

Ayten, A. / Köse, A. (2009). Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psikososyolojik Bir Analiz. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9(2), s. 45-70.

Baytekin, B. (2019). Sprachliche Verwandlungskraft in Herta Müllers Roman „Atemschaukel. *Diyalog. Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 7(2), s. 243-255.

Bolattekin, G. (2020). Orhan Pamuk'un ve Herta Müller'in Romanlarında Mekân. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Dağabakan, D. (2018). *Herta Müller'in Yürekteki Hayvan, Tilki Daha O Zaman Avcıydı ve Tek Bacaklı Yolcu Romanlarında Sosyo-Politik Panorama*. Ankara: Gece Akademi.

Dalyan, M. G. (2011). XIX. Yüzyıl Nasturilerinde Hastalık, Büyü ve Batıl İnançlar. *History Studies 3*(2), s. 89-100.

Dieter H. (2009). *Wörterbuch des Aberglaubens.* 2., durchgesehene und erweiterte Auflage. Stuttgart: Reclam

Günay, M. (2002). *Hurafeler ve Bâtıl İnançlar*, İstanbul: Sevgi Yayınları.

Gürsoy, Y. (2013b). Romancı Yönüyle Herta Müller, *Diyalog. Interkulturelle Zeitschrift für Germanistik* (2), s. 16-28.

Hanns Bächtold-Stäubli, E[duard] Hoffmann-Krayer (Hrsg.): *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens.* 10 Bände. Berlin/Leipzig 1927-1942.

Jahoda, G. (1970). The Psychology of Superstition, Penguin Books, *Victoria*. s. 10-16.

Kaplan, T. (2021). Herta Müller Odaklı Akademik Yayınların Bibliyometrik Analizi. *Mesopotamia Journal of Interdisciplinary Studies*, 1(1), s. 14-27.

Keleş, N. (2017). *Theodor Storm'un Novellerine Yansıyan Alman Batıl İnançları*. (Ed. Meryem Nakiboğlu). Denizli: Boy Yayınları

Müller, H. (1997). *Yürekteki Hayvan*. İstanbul: Telos Yayıncılık.

Müller, W. / Müller, H. (1997). "Poesie ist ja nichts Angenehmes": Gespräch mit Herta Müller. *Monatshefte*, Winter, 1997, Vol. 89, No. 4, Libuše Moníková / Herta Müller: Sprache, Ort, Heimat (Winter, 1997), ss. 468-476. Online: https://www.jstor.org/stable/30161368?seq=1 Erişim: 02.04.2022

Özgüven, N. (2012). "Batıl inançlar ve yaşam tatmini ilişkisi: İzmir'de bir araştırma". *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), s. 59-73.

Öztürk, A. O. / Balcı, U. (2005). Herta Müller'de Biçem [Zum literarischen Stil von Herta Müller]. Cemal Yıldız / Latif Beyreli (Hrsg) (2006): *V. Internationales Symposium für Sprache, Literatur und Stilistik.* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Band II, Ankara: Pegem/A Yayıncılık, s. 618-626.

Öztürk, A. O. / Balcı, U. (2006). Herta Müller ve Emine Sevgi Özdamar'da Dilsel Yapıların Kullanımı. *II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi. Kuram-Alımlama Estetiği ve Yeni Yaklaşımlar.* 7-8 Eylül 2006, Sakarya, Kongre Bildirileri, s. 35-49.

Öztürk, A.O. / Balcı, U. (2015). Interkulturelle Aspekte der Rezeption von Herta Müller in der Türkei. *Internationale Konferenz: Interkulturelle und transkulturelle Dimension im linguistischen, kulturellen und historischen Kontext,* Univerzita Pardubice, (1), s. 105-120.

Öztürk, A.O. / Balcı, U. (2016). Nobel Ödüllü Alman Yazar Herta Müller'in Türkiye'de Alımlanması Üzerine. *V. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi (Bildirileri)*, (42), s. 210- 225.

Saenko I. V. (2005). "The Superstitions of Today's College Students", Russian Education and Society, 47 (12), s. 77-8.

Sinanoğlu, A. F., / Sinanoğlu, A. (2012). 21. Yüzyıl Malatya'sında Batıl İnançlar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (31), s. 239-257.

Yıldırım (Aksöz), M. (2013). Staatlicher Religionsunterricht im Laizistischen Staat: Bezeichnung und Inhalt der Lehrwerke des Religionsunterrichts an staatlichen Schulen in der Türkei unter besonderer Betrachtung der Darstellung der christlichen und jüdischen Religion. *Turkish Studies*, S. 8, s.659-680.

HERTA MÜLLER'İN *TEK BACAKLI YOLCU* ROMANINDA ŞEHİR[1]

Dr. Gülay BOLATTEKİN
Selçuk Üniversitesi

Giriş

Romanya'da yaşayan Alman azınlığa mensup olan Herta Müller, eserleriyle Çavuşesku döneminin aksayan yönlerini cesurca eleştiren bir yazardır. Nobel ödülünü almasının ardından geniş kitlelerce tanınan yazar, Berlin'de yazın hayatına devam eder. Eserlerinde Alman azınlığın yoğunlaştığı Banat Bölgesi'nin kırsal kesiminden farklı ülkelere göçe zorlanan ve şehirlerde yeni bir yaşam kurmaya itilen karakterler, fabrikalaşma ve çarpık kentleşmenin ilk kurbanlarıdır. Diğer yandan dikta rejiminin hâkim olduğu bölgelerin baskısından bunalan insanlar için modern zamanın yenilikçi, işlevsel yaşam birimleri olan şehirler birer çıkış noktasıdır. Kimi görüşler şehir [2]ile kent sözcüğü arasında ayrım olduğunu belirtseler de Türk Dil Kurumu iki sözcüğü eş anlamlı kabul eder. Şehir, TDK tarafınca "nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site" (https://sozluk.gov.tr/, 1.06.2022) olarak kent sözcüğü ise

[1] Bu çalışma, Prof. Dr. Mehmet Osman Toklu'nun danışmanlığında tamamlanan "Orhan Pamuk'un ve Herta Müller'in Romanlarında Mekân" başlıklı doktora tezinden ilgili bölümün genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

[2] Çalışmamızda da şehir/kent kelimeleri TDK'nun belirttiği gibi, eş anlamlı olarak kabul edilmiştir. Calvino'nun eserinden alınan kısımlarda kent ibaresi kullanılacaktır.